

Харківський національний
автомобільно-дорожній університет
Кафедра
Технології металів та матеріалознавства

ДЖЕРЕЛА ЗВАРЮВАЛЬНОГО НАГРІВАННЯ

Лекція з дисципліни «Теорія зварювальних процесів»

Автор: к.т.н, доцент
Петренко Андрей
Николаевич

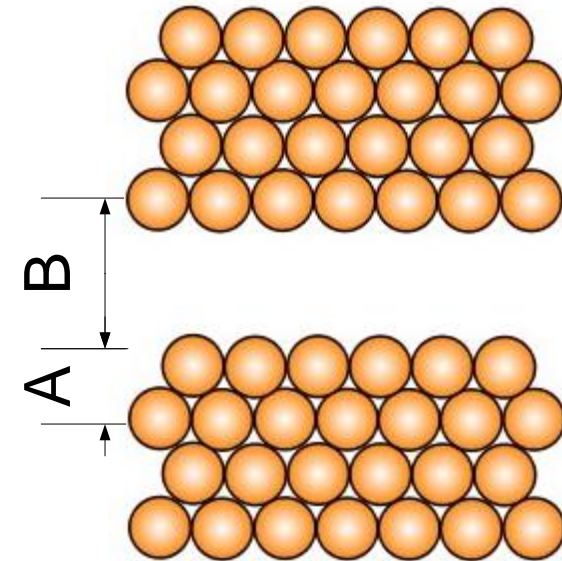
Lect_3_21MC_TSP_PAN_06_02_2016

План лекції

- Вступ
- Загальні характеристики джерел зварювального нагрівання
- Ступінь нагрівання та мінімальні температури
- Баланс енергій зварювального процесу
- Баланс енергії зварювальної дуги
- Ефективність зварювальних джерел нагрівання
- Заключення

Вступ

- Для того, щоб зварне з'єднання відбулося, частки (іони, атоми, молекули) з'єднаних поверхонь повинні бути зближені на відстань одного порядку з параметром кристалічної ґратки і, крім того, активовані: для можливості взаємодії вони повинні подолати сили поверхневого натягу. Все це потребує значних енергетичних витрат. Причому, вони повинні бути здійснені саме в місці з'єднання.
- **Найпростіший спосіб** збільшення енергії поверхневих часток – **це нагрівання**. Лише в дуже обмежених випадках для формування зварного з'єднання вистачає тиснення (при холодному зварюванні), але й при цьому в місці стискання, при досягненні матеріалом стану пластичної течії, виділяється досить значна кількість теплоти. Таким чином, нагрівання зварюваних поверхонь практично завжди є **необхідною (або супутньою) умовою виконання зварного з'єднання**.

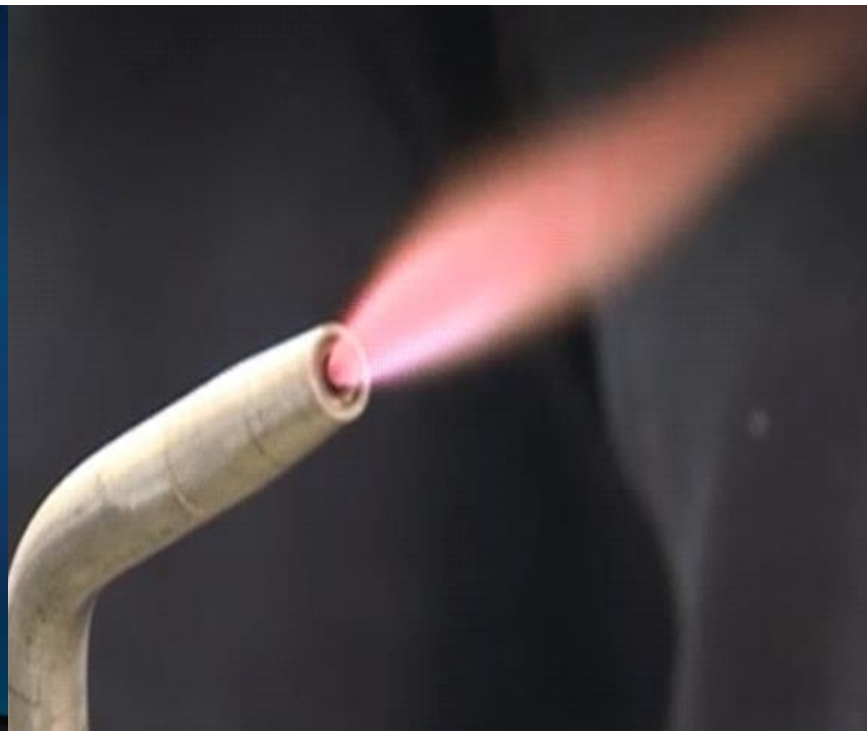
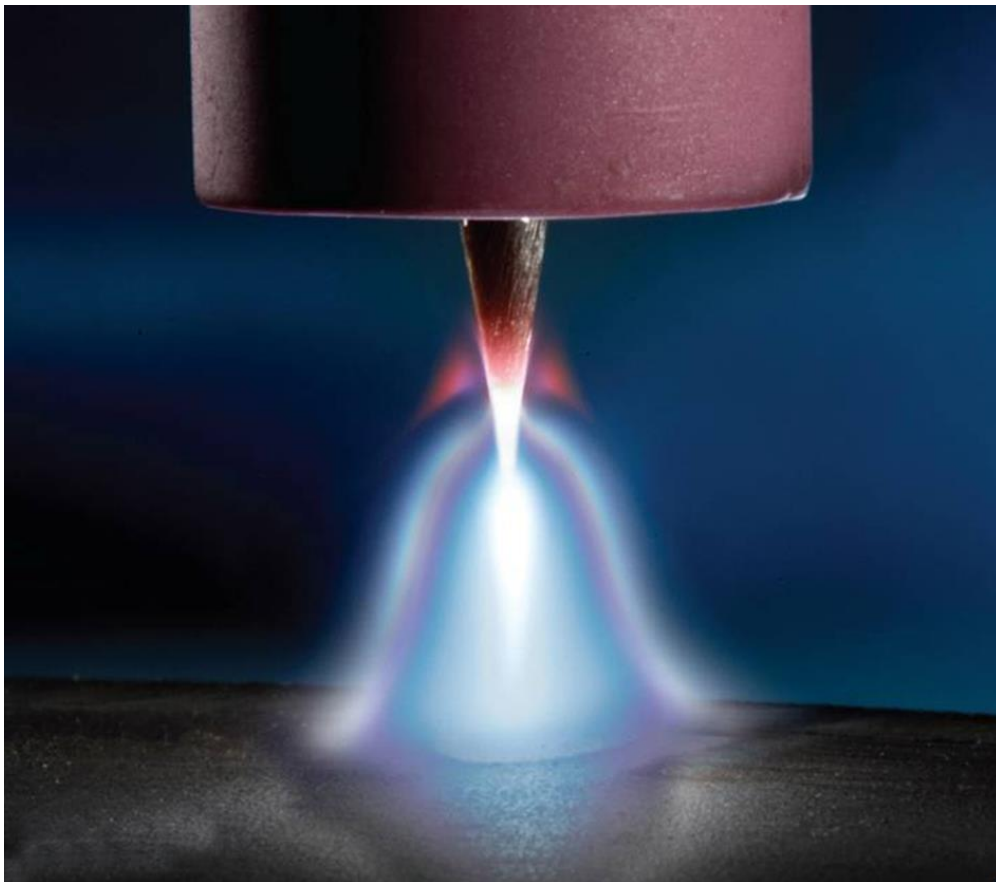

Загальні характеристики джерел зварювального нагрівання

- Різні джерела нагрівання використовуються при виконанні різних способів та видів зварювання. Це можуть бути:
  1. газове полум'я;
  2. світлові, лазерні та електронні промені;
  3. контактний електричний опір;
  4. розплавлений метал, чи розплавлений шлак;
  5. електрична дуга, та її різновиди - плазма, мікроплазма;
  6. теплоти хімічних реакцій - термітних чи вибухових;
  7. теплота, що утворюється за рахунок тертя (зварювання тертям, ультразвукове);

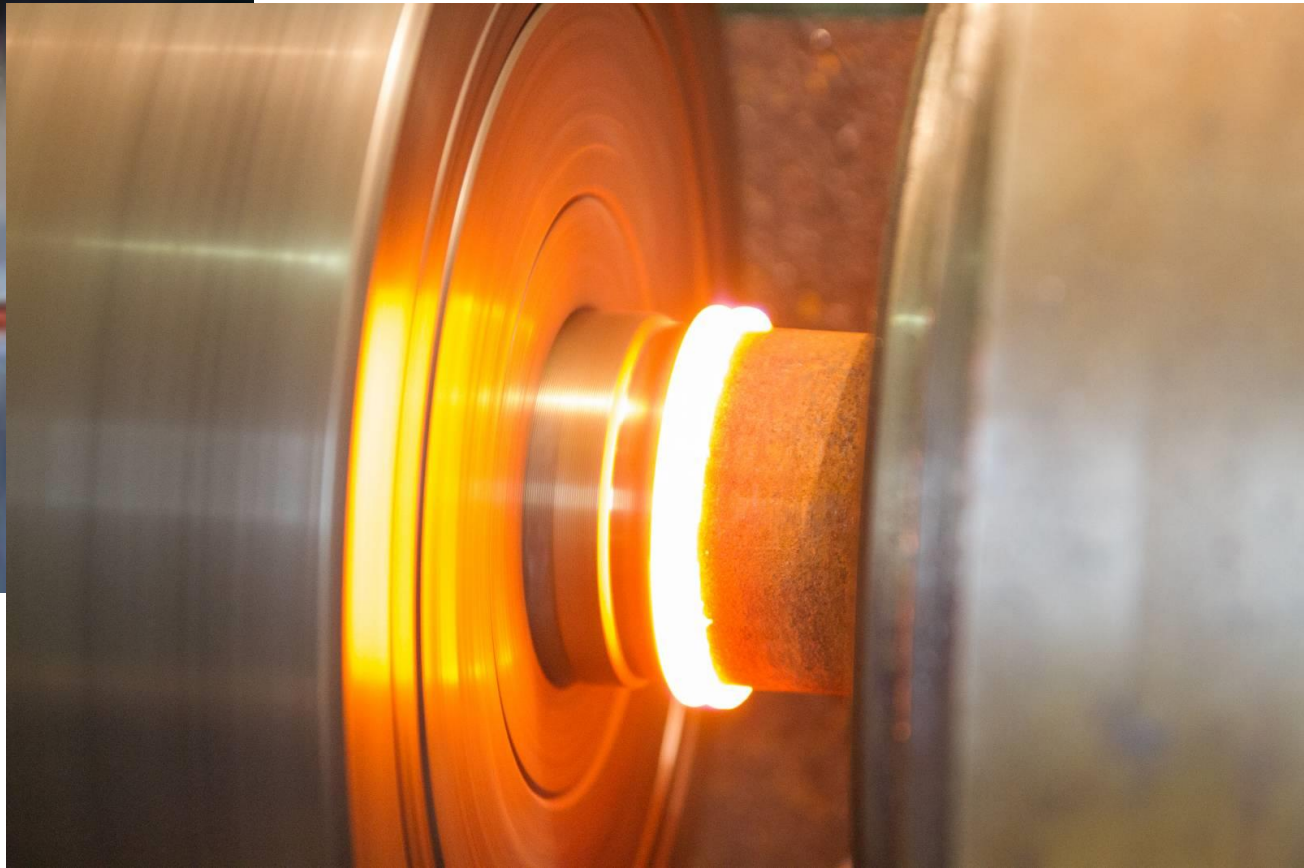
Загальні характеристики джерел зварювального нагрівання

- Зварювальна дуга (вольфрамовий електрод в інертному газі)
- Полум'я газового пальника

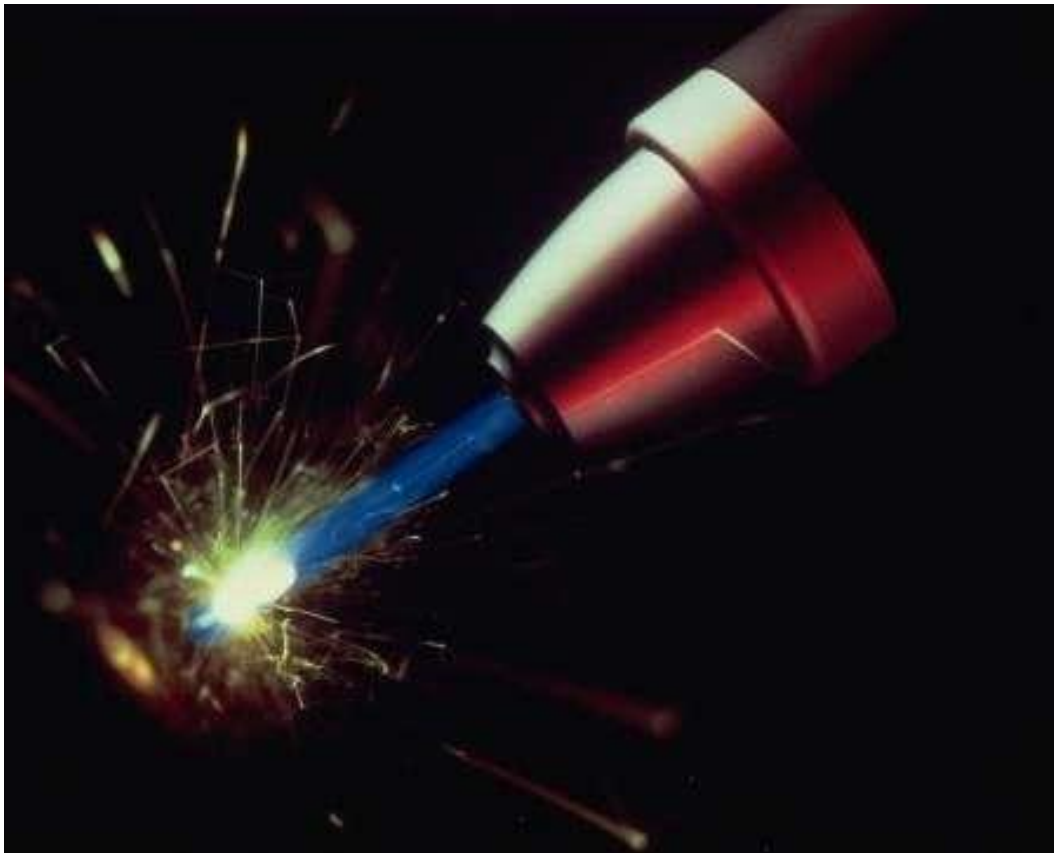
Загальні характеристики джерел зварювального нагрівання

- Розігрвання металу під час точкового контактного зварювання та зварювання тертям.

Загальні характеристики джерел зварювального нагрівання

- Нагрівання зварювальним лазером та плазмовим струменем

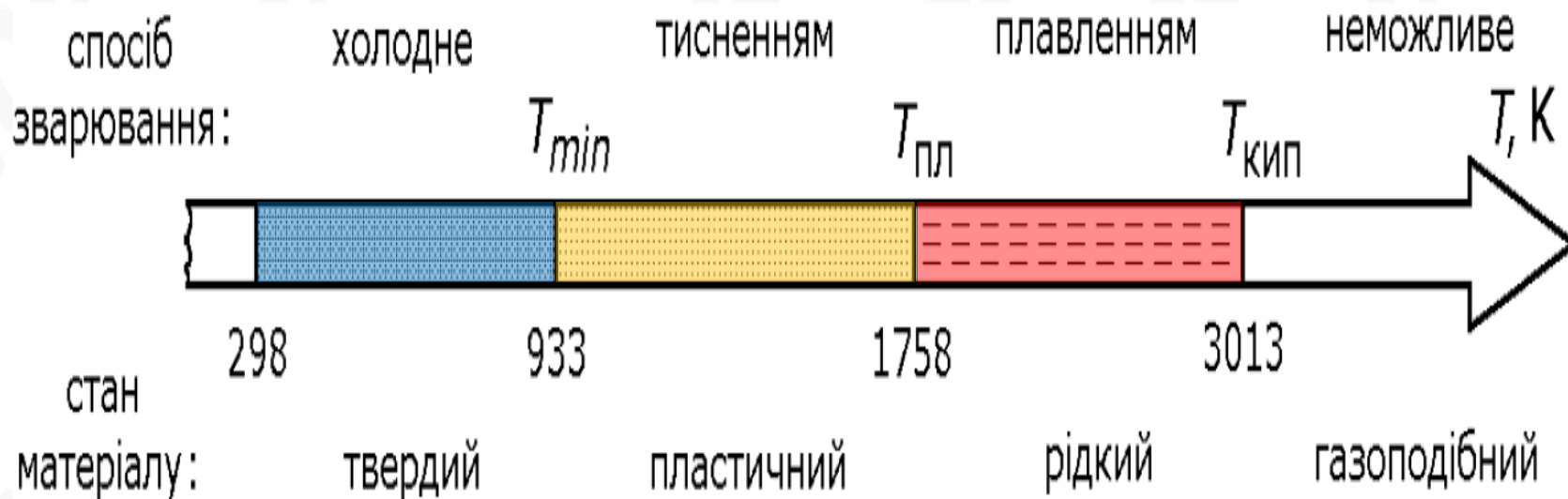
Ступінь нагрівання та мінімальні температури

- В усіх випадках, не дивлячись на величезні відмінності і в фізичних принципах отримання енергії, і в способах доставки її в зону зварювання, справедливі деякі положення, які в загальному вигляді описують взаємодію джерела нагрівання і зварюваного виробу.
- Зазвичай зварювання виконується з місцевим нагріванням виробу до деякої температури (T_M), яка необхідна для з'єднання.
  1. при зварюванні **плавленням** – $T_{ПЛ} < T_M < T_{КИП}$,
  2. при зварюванні **тиском** - $T_{МИН} < T_M < T_{ПЛ}$

Ступінь нагрівання та мінімальні температури

- На рисунку позначені ці температури і представлені температурні інтервали для низьковуглецевої сталі:
  1. при зварюванні плавленням – $T_{пл} < T_M < T_{кип}$,
  2. при зварюванні тиском – $T_{мин} < T_M < T_{пл}$

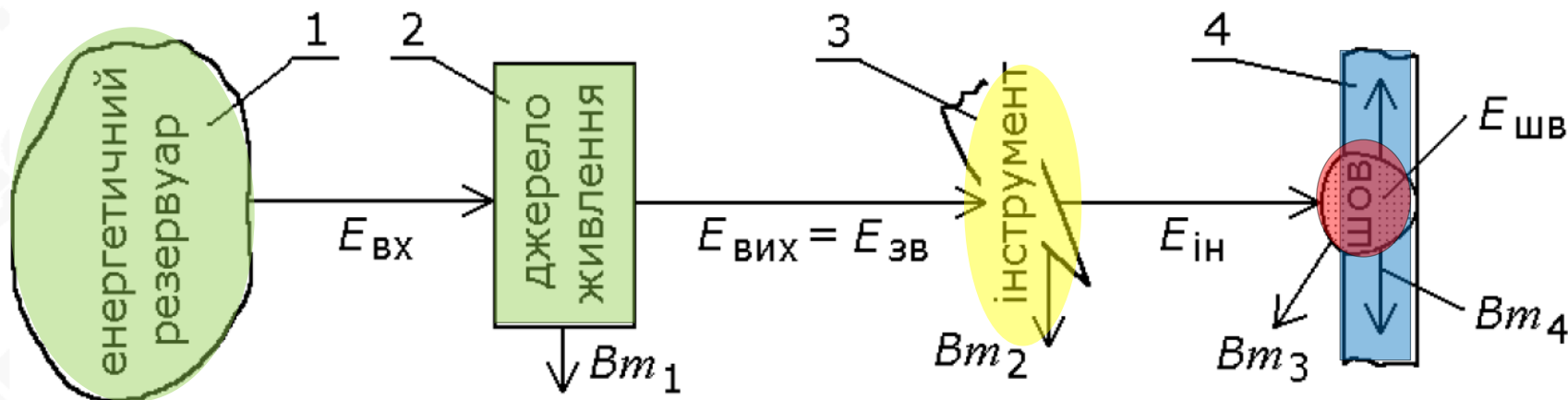

Баланс енергій зварювального процесу

- Для зварювального нагрівання використовують перетворення різних видів енергії (електричну, механічну, хімічну та їх комбінації) в теплову, яка власне й використовується для нагрівання з'єднуваних поверхонь.
- Зрозуміло, що коли маємо справу з переходом енергії від одного об'єкта до іншого, найбільш загальні закони функціонування таких процесів диктує термодинаміка.
  - Відповідно до законів термодинаміки, теплота при цьому переходить від джерела нагрівання, де температура вища, до зварюваного матеріалу, де температура нижча, частково розсіюючись в навколишнє середовище

Баланс енергій зварювального процесу

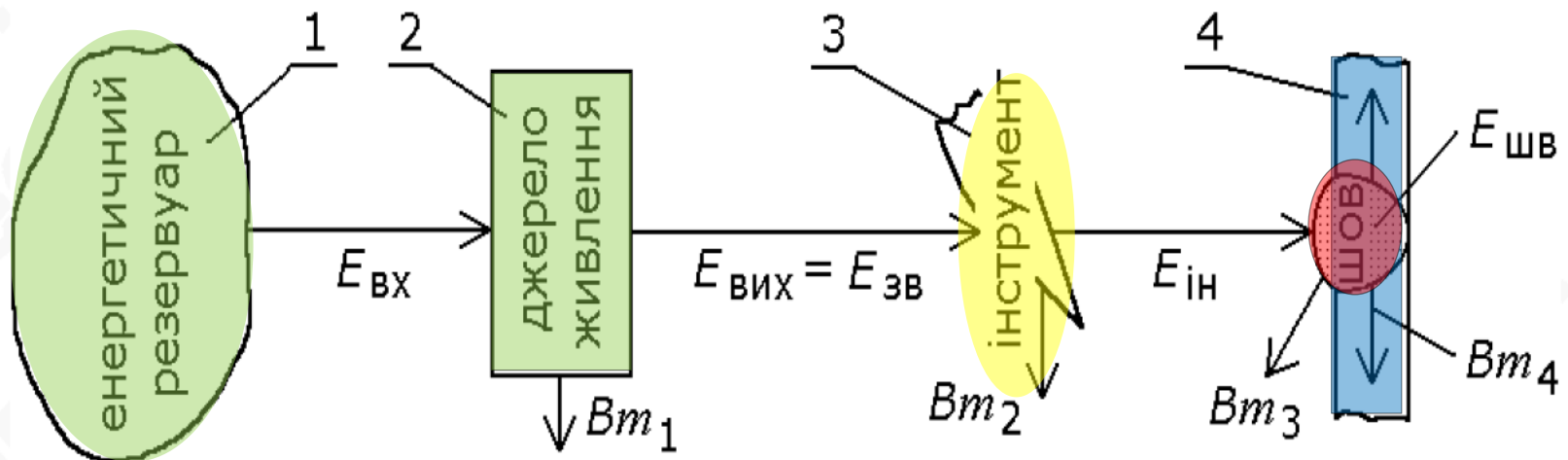
- **Джерело енергії** (назвемо його умовно енергетичний резервуар) постачає енергію (**$E_{вх}$**) джерелу живлення, яке перетворює її у вид, зручний для використання даним способом зварювання.

- 1 - електрична мережа; енергія хімічна, енергія механічна і т. п;
- 2 - трансформатор, випрямляч, газовий пальник, електронна гармата, лазер і т. п;
- 3 - електрична дуга, газове полум'я; промінь світловий, електронний і т. п;
- 4 - зварювані деталі.

Баланс енергій зварювального процесу

- Джерело живлення передає енергію ($E_{вх}$) інструменту, який безпосередньо діє на зварювані деталі. Енергію, яку отримує від джерела живлення зварювальний інструмент прийнято вважати саме тією, яка витрачається на зварювання ($E_{зв}$).

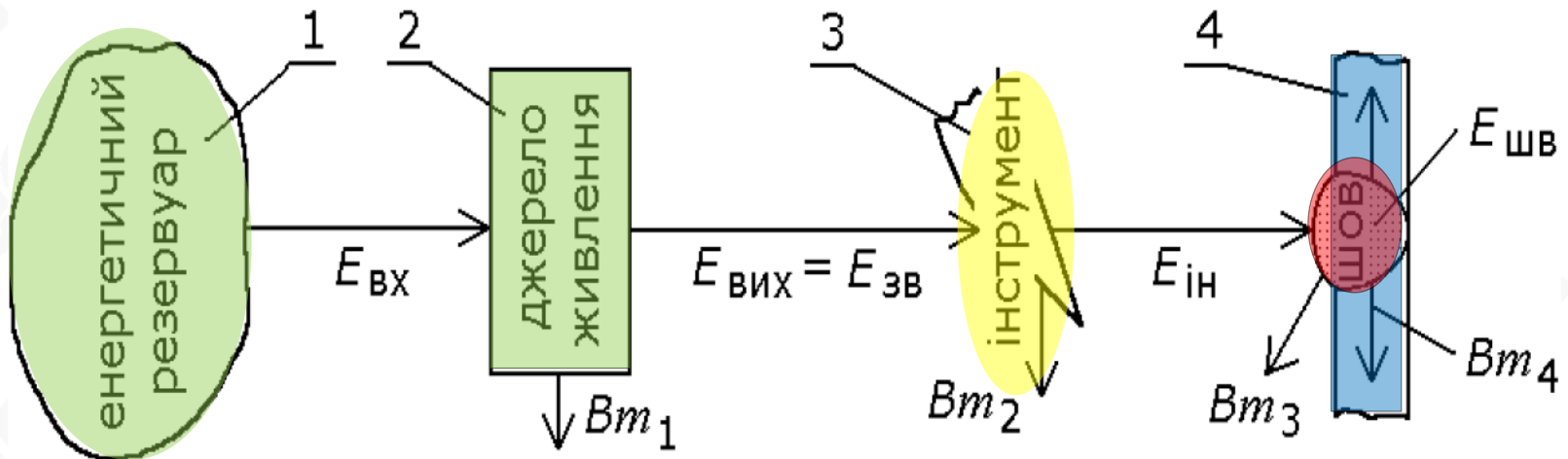

- Таким чином, будуть справедливі наступні вирази:

$$E_{вих} = E_{зв} \quad E_{вих} = E_{зв} = E_{вх} - Bm_2$$

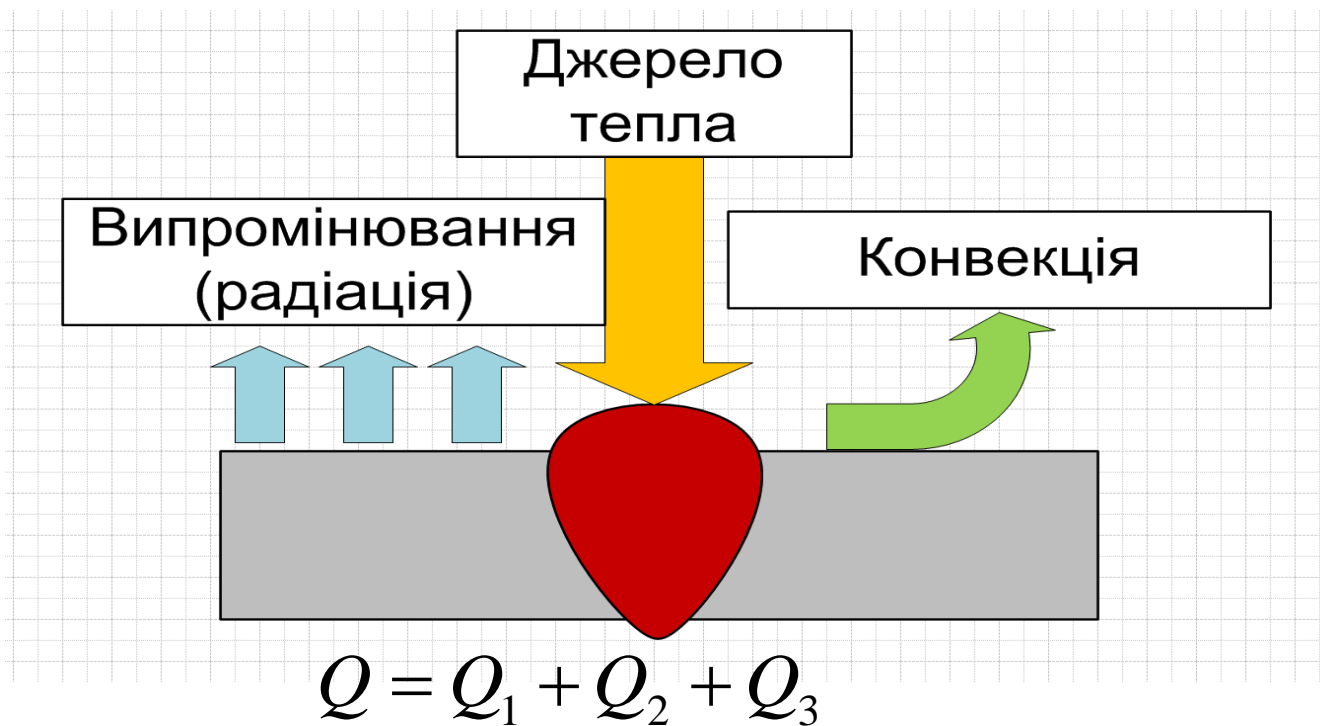
Баланс енергій зварювального процесу

- На шляху від джерела живлення через зварювальний інструмент до деталей частина енергії теж безповоротно розсіюється в навколишнє середовище (Bm_2). Тому зварюваних деталей досягає енергія інструменту ($E_{ін}$), яка нагріває їх, розплавляє і, фактично, виконує зварне з'єднання:

- Безпосередньо від зварного шва частина енергії теж безповоротно втрачається: на випаровування перегрітого та розбризування розплавленого металу (Bm_3), на теплопровідність всередину зварюваного металу, втрати тепла на конвекцію, випромінювання і т.ін. (Bm_4).

Баланс енергій зварювального процесу

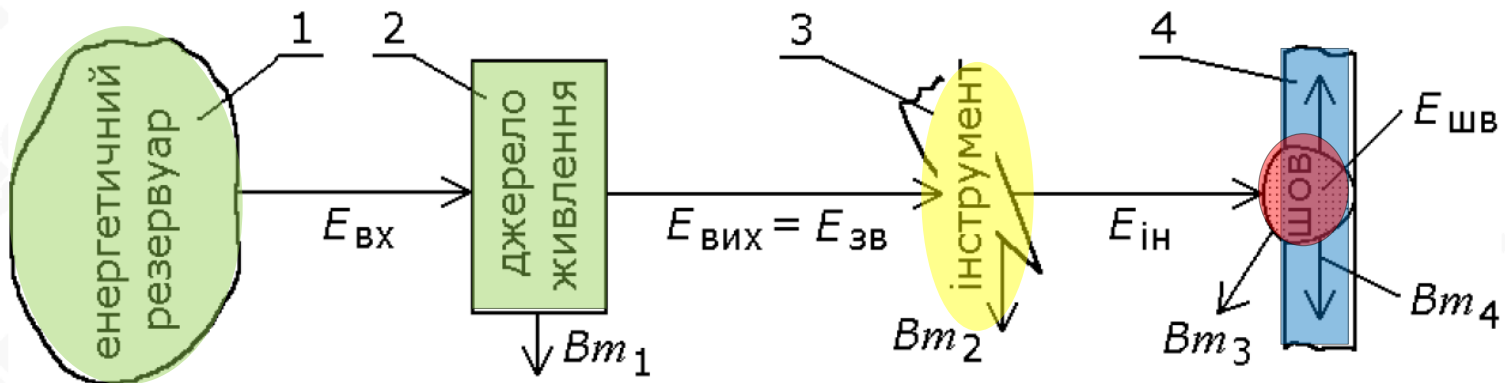
Q_1 – тепло, що витрачається на нагрівання та плавлення металу;

Q_2 – тепло, що втрачається за рахунок конвекції з поверхні тіла;

Q_3 – тепло, що втрачається на теплове випромінювання

Баланс енергій зварювального процесу

- На виконання **власне зварного шва** (проплавлення зварюваного металу) витрачається енергія ($E_{шв}$):

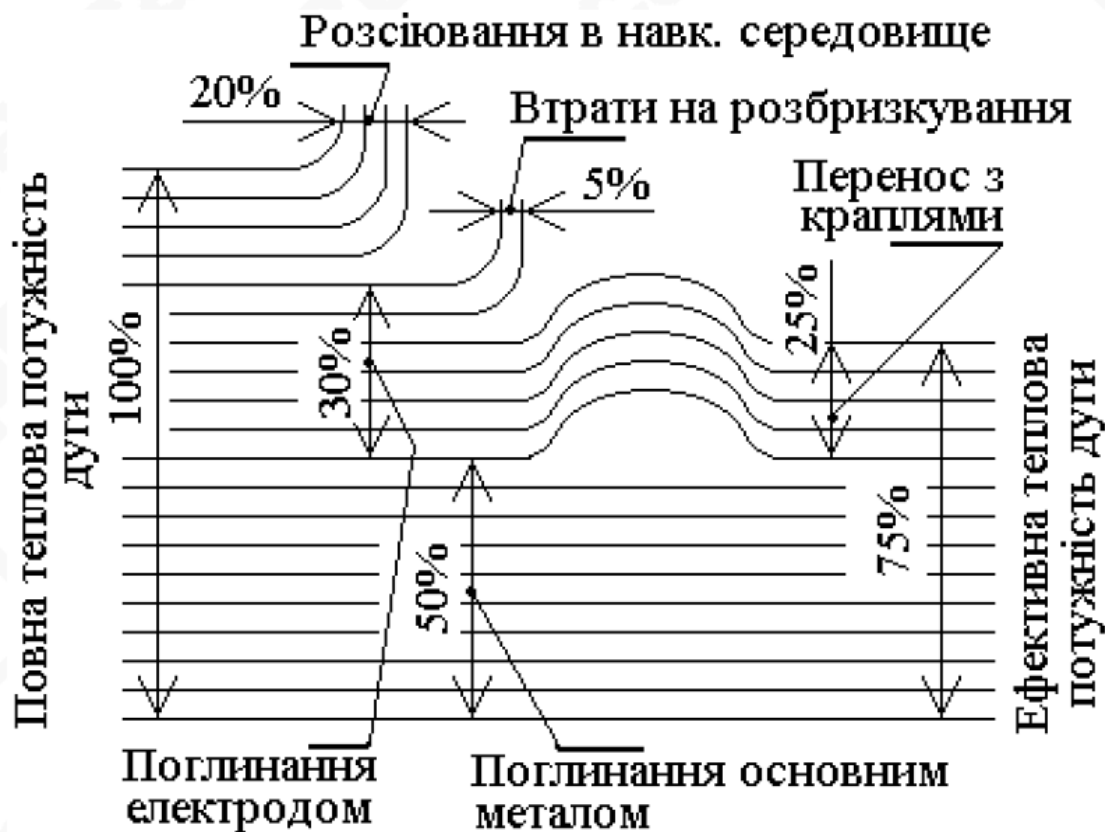
$$E_{шв} = E_{ін} - Bm_3 - Bm_4$$

Таким чином, на виконання безпосередньо зварного шва витрачається значно менше енергії, ніж її споживається джерелом живлення від енергетичного резервуара.

Баланс енергії зварювальної дуги

Тепловий баланс зварювальної дуги при ручному дуговому зварюванні

$= I_{зР} 150...250 \text{ А}, U_{л} = 20...25 \text{ В}$ (досліди Рикаліна М.М.)

Ефективність зварювальних джерел нагрівання

- Якщо виконується якась робота, тоді співвідношення енергії, витраченої на корисну роботу, до спожитої енергії характеризують **коефіцієнтом корисної дії** (ККД) системи, яка виконує цю роботу.
- Залежно від того, що вважають корисною роботою, а що – спожитою енергією, в зварювальній науці і техніці прийнято розрізняти такі коефіцієнти корисної дії:
  - 1. Ефективний коефіцієнт корисної дії** джерела зварювального нагрівання
  - 2. Термічний коефіцієнт корисної дії** джерела зварювального нагрівання
  - 3. Термодинамічний коефіцієнт корисної дії** процесу зварювання

Ефективність зварювальних джерел нагрівання

Ефективний коефіцієнт корисної дії джерела зварювального нагрівання.

Це є відношення енергії, витраченої джерелом зварювального нагрівання на нагрівання і плавлення зварюваного металу ($E_{ін}$) до енергії, спожитої джерелом зварювального нагрівання від джерела живлення ($E_{зв}$):

$$\eta = \frac{E_{ін}}{E_{зв}}$$

Цей показник характеризує ефективність використання джерела зварювального нагрівання (інструменту) для процесу зварювання і для розповсюджених способів зварювання, як правило, не перевищує значень 80...90 %.

Ефективність зварювальних джерел нагрівання

Термічний коефіцієнт корисної дії джерела зварювального нагрівання.

Це є відношення енергії, витраченої лише на проплавлення зварюваного металу ($E_{шв}$) до енергії, яку витрачає джерело зварювального нагрівання (інструмент) ($E_{ін}$):

$$\eta_m = \frac{E_{шв}}{E_{ін}}$$

Цей показник характеризує ефективність проплавлення зварюваного металу джерелом зварювального нагрівання (інструментом) і для розповсюджених способів зварювання, як правило, не перевищує значень 40...50 %.

Ефективність зварювальних джерел нагрівання

Термодинамічний коефіцієнт корисної дії процесу зварювання. Це є відношення енергії, яка витрачається тільки на проплавлення зварюваного металу ($E_{шв}$) до енергії, яка споживається джерелом зварювального нагрівання ($E_{зв}$):

$$\eta_{тд} = \frac{E_{шв}}{E_{зв}}$$

Цей показник характеризує ефективність всього процесу виконання зварного з'єднання і для розповсюджених способів зварювання, як правило, не перевищує значень 20...30 %. Неважко бачити, що між цими коефіцієнтами справедливе співвідношення.

$$\eta_{тд} = \eta \cdot \eta_{т}$$

Заклучення

- У зварювальній техніці особливо у теплових розрахунках важливо знати ефективний та термічний ККД процесу зварювання. Причому останній залежить від багатьох факторів (розміри деталі, умови зварювання та ін.). Це ускладнює задачу знаходження термічного коефіцієнту.
- Потрібно особливо підкреслити, що саме термодинамічний ККД характеризує долю енергії, витраченої на виконання тільки зварного шва, відносно енергії, виділеної джерелом живлення на зварювальний процес в цілому. Саме цей коефіцієнт показує співвідношення енергії, спожитої лише для корисної роботи (зварний шов виконано) та енергії, витраченої джерелом живлення (що покаже лічильник, грубо кажучи).
- Насправді енергетичні витрати процесу зварювання будуть ще більшими, бо не враховано ККД самого джерела живлення.

Питання для самоперевірки

- Які джерела енергії ви знаєте?
- Чому важливо нагрівання металу в процесі зварювання?
- Назвіть приклади способів зварювання що можуть використовувати практично виключно механічну енергію?
- Чому неможливо зварювання в холодному стані?
- Поясніть схему балансу енергії зварювального процесу в цілому?
- На яких етапах втрачається енергія при зварюванні?
- Поясніть поняття зварювальний інструмент?
- Що таке конвекція?
- Що таке радіація?
- Поясніть суть розподілу енергії на прикладі зварювальної дуги?

Рекомендована література

- **В.М. Коперсак Теорія процесів зварювання-1. Джерела зварювального нагрівання та теплові процеси при зварюванні. К., 2011. – 384 с.**
- Теория сварочных процессов. Под. ред. В.В.Фролова.- М.: Высш. шк., 1988.- 560 с.
- Багрянский К.В., Добротина З.А., Хренов К.К. Теория сварочных процессов.- 2-е изд. переработ.- Киев: Вища. шк., 1976.- 424 с.

Кафедра технології металлов и матеріалознавства

Петренко Андрей Николаевич

E-mail: petrenkoandrew@mail.ru

**г. Харьков, ул. Петровского, 25, ХНАДУ, КАФЕДРА ТМ и М
Тел. 097-174-19-15**